

Vammaisneuvoston lausunto Palveluverkoston kehittäminen palvelustrategian mukaisesti

Vammaisneuvosto nostaa tässä lausunnossa erityisesti esiin vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden tarpeisiin liittyviä näkökulmia.

Tärkeimpänä periaatteena nostamme esiin, että hyvinvointialueen **kaikki palvelut** kuuluvat kaikille. Tämän periaatteen toteutuminen edellyttää kaikkien palvelujen esteettömyyttä ja saavutettavuusdirektiivin mukaista digi-saavutettavuutta. Lisäksi vammaisneuvostoa huolestuttaa, pystytäänkö vammaisuuden haasteita ymmärtämään kaikissa palveluissa esim. mielenterveytyössä tai vaikka talousneuvonnassa.

Vaikutusarvioinnit asukkaiden osalta on tehty autoilevien ja ongelmatta kulkevien asukkaiden osalta, huomioimatta ratkaisuja toimintaesteisten ihmisten näkökulmasta. Moni vammaisen ja toimintaesteinen henkilö asuu omassa kodissaan kotiin tuotavien tukipalveluiden (henkilökohtainen apu/kotihoito) ja apuvälineiden varassa. Sote-palvelujen käyttäjät ovat usein henkilöitä, kuten vammaisia, pitkäaikaissairaita, ikäihmisiä ja lapsiperheitä, joille kulkeminen on haaste, eikä oma auto ole vaihtoehto.

Palveluverkon kehittäminen ei ole kokonaisuudessa ainoastaan Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen omissa käsissä. Toimivan kokonaisuuden luominen edellyttää **yhteistyötä** kuntien (esim. joukkoliikenne, palvelulinjat), HUSin (esim. ensihoito, laboratorio), Kelan (esim. terveydenhuollon matkat), valtion (sairaalaverkko harvennukset, asiakasmaksut) ja muiden toimijoiden kanssa. Kaikissa rajapinnoissa on huolehdittava vammaisten tarpeiden tosiasiallinen huomioiminen toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa. Palvelukuvaus tulee tehdä kotoa kotiin periaatteella, jotta myös toimintaesteiset henkilöt tulee huomioiduksi.

Vammaisneuvosto edellyttääkin, että hyvinvointialue vaikuttaa yhteistyökumppaneihin seuraavissa asioissa:

- Kela-taksien saatavuus parane!
- HUS palvelut ovat toimivia (esteettämiä ja digi-saavutettavia) myös toimintarajoitteisille käyttäjille ja että ensihoidon resurssit ovat tarvittavalla tasolla.
- apuvälinepalveluita pitää kehittää asiakaslähtöisiksi yhteistyössä apuvälineitä käyttävien henkilöiden kanssa

Erityisesti vammaisneuvosto esittää, että palveluja kehitetään tehokkaiksi ja toimiviksi, hyödyntäen vammaisneuvoston asiantuntemusta toimintaesteisten henkilöiden tarpeista.

Osa-alueittain jaotellut kommentit:

1. Terveysasemapalvelut, suun terveydenhuollon palvelut ja aikuisten sosiaalipalvelut

Terveyspalvelut

Terveyspalvelut ovat monin paikoin hyvin ruuhkautuneet ja takaisinsoitto ei toimi. Palveluverkon harventaminen lisää ongelmia entisestään. Monella ei ole mahdollisuuksia kulkea pidempiä matkoja, koska ei ole omaa autoa, ei toimivaa joukkoliikennettä tai Kela-taksia ei saa.

Terveysasemaverkon suunnitelmassa puhutaan terveysasemista ja lähiterveysasemista. LUVN:n alueella toimii jo tällä hetkellä kaksi terveysasemaa ns. lähiterveysasemamallilla eli Karjalohja ja Sammatti. Näissä palvelut on ulkoistettu Mehiläiselle ja toiminta on todettu todella hyvin toimivaksi. Sama henkilökunta toimii molemmissa paikoissa. Hoitohenkilökunta on pääasiassa paikallisia. Miksi tämä toimiva malli ollaan lopettamassa ja siirtämässä samalla neuvola ja terveystakeskuspalvelujen kuljetuskustannukset asiakkaille? Julkista liikennettä ei kummassakaan tapauksessa juurikaan ole. Hyvinvointialueella asukkaiden palvelut eivät ole näin yhdenvertaisia.

Myös pienet, esteettömät, yksiköt voivat toimia tehokkaasti ja kustannustehokkaasti, joten niiden sulkeminen ei ole aina tarkoituksenmukaista.

Suun terveydenhoito

Suun terveydenhuollon palveluissa pitää löytyä aikoja sellaisille vammaisille ja sairaille henkilöille, joilla ns. perustauti pahenee suun tulehduksen vuoksi.

Hammashoidon palvelujen keskittäminen heikentää palvelujen saantia merkittävästi ja lisää erikoissairaanhoidon palvelujen riski kasvamista, kun hampaat jäävät hoitamatta. Väestön ikääntyessä ja perussairauksien hoitotasapaino heikentyessä riskit vakaville hoitamattomista suun tulehduksista johtuen aiheuttavat vakavien tulehdusten riskin. Esimerkiksi diabeetikoiden hampaat on hoidettava hyvin, jotta välttyään vakavilta lisäsairauksilta. Hampaiden tulee olla kunnossa eikä suussa saa olla tulehduksia, sillä monet leikkaukset joudutaan perumaan vakavan tulehdusriskin vuoksi. Julkisen liikenteen puutteet vaikeuttavat ikääntyneen tai toimintaesteisen väestön pääsyä hammashoittoon, jos ei ole autoa tai ajokortti terveydellisten syiden vuoksi otettu pois.

Suun terveydenhuollon palveluissa pitää löytyä riittävän monta yksikköä, jotka ovat esteettömiä paitsi saapumisen ja tilojen osalta, niin myös kalusteiltaan (esim. nostin). Lisäksi tarvitaan osaamista myös vammaisten henkilöiden erityistarpeiden täyttämiseen.

Aikuisten sosiaali- ja kuntoutuspalvelut

Aikuisten sosiaali- ja kuntoutuspalveluita on keskitetty, minkä seurauksena moni vammainen joutuu hakemaan palveluja kauempaa, toisesta kunnasta. Sosiaalipalvelujen tulee kuulua lähipalveluihin, joihin on helppo päästä ja mihin voi olla helposti yhteydessä. Jos palveluihin on hankala päästä, nostaa se kynnystä aktiivisesti hakeutua palveluihin ja

moni jää siten kokonaan ilman tukea. Palvelujen siirtyminen tulee huomioida myönnettäessä liikkumista tukevia palveluja (vpl ja shl kuljetuspalvelut).

Yhdenvertaisuuden lisäämiseksi suunnitellaan liikkuvia palveluja ja digipalveluja. Näiden kehittämisessä tulee huomioida myös toimintaesteisten tarpeet. Palveluja kehitettäessä tulee tehdä yhteistyötä vammaisneuvoston kanssa.

Liikkuvat palvelut

Liikkuvat palvelut ovat tärkeä lisä, kun palvelut siirtyvät kauas tai käyttäjät ovat toimintarajoitteisia. Palvelujen tulee olla esteettömiä ja ne tulee tuoda käyttäjän luo, aina tarvittaessa.

Digitaaliset palvelut

Digitaalisten palvelujen laajamittainen käyttöönotto edellyttää saavutettavia ja helppokäyttöisiä palveluja. Palvelujen rinnalla tulee aina olla myös vaihtoehto, jolla varmistetaan myös digitaidottomien palvelut yhdenvertaisesti.

Jotta digitaaliset palvelut ovat myös potilasturvallisia, tulee taustalla löytyä riittävät kirjaukset potilaan tilanteesta tai että potilaalla on ns. omalääkäri, joka tuntee potilaan. Vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja monisairaiden hoito edellyttää aina kokonaisuuden tarkastelua.

2. Perhekeskuspalvelut

Perhekeskuksilla pitää olla valmius myös toimintarajoitteisten vanhempien ja lasten kohtaamiselle. Tarvitaan osaamista, esteettömyyttä ja digitaalisten palvelujen saavutettavuutta ja käytettävyyttä.

Perhepalvelukeskuspalveluiden tulee olla koko alueella yhdenvertaisesti saatavilla. Myös liikkuvia palveluja on syytä kehittää niin, että näitä palveluja saadaan myös reuna-alueille, sillä kaikilla perheillä ei ole useampaa autoa käytössään. Näin toimien mahdollistetaan myös lapsiperheiden asuminen kohtuuhintaisesti maaseudulla.

3. Sairaalapalvelut

Sairaalapalveluja tulee olla alueella kohtuumatkojen päässä saatavilla niitä tarvitseville. On tärkeää, että potilaat ovat lähellä omaisiaan.

Sairaalapalveluissa huomioitava myös isojen leikkausten jälkeen kuntoutusta tarvitsevat potilaat, jotka eivät pysty kotiutumaan suoraan erikoisterveydenhuollosta. Saattohoidon toteuttaminen lähellä olevassa sairaalassa on inhimillisempää kuin kaukana omiaisista. Samoin kotisairaalatoimintaa tai liikkuvaa sairaalaa perusterveydenhuollossa voitaisiin edelleen kehittää.

Tässä yhteydessä on tehtävä tiivistä yhteistyötä HUS-yhtymän kanssa, jotta myös erikoissairaanhoidon sairaalapalveluja on riittävästi saatavilla koko alueella. Lisäksi tulee huomioida Raaseporin sairaala, joka on siirtymässä osaksi Länsi-Uusimaan palveluja.

4. Ikääntyneiden ja vammaisten asumispalvelut

Helposti saatavat asumispalvelut tukevat vammaisten itsenäistä elämää ja osallisuutta yhteiskunnassa, mikä edistää heidän hyvinvointiaan ja terveyttään. Vammaisella ihmisellä on oikeus pitkäaikaiseen, jopa elinikäiseen asumiseen.

Vammaisten henkilöiden asumispalvelumuodon valinta tulee tehdä henkilön palvelutarpeen, ei kustannussäästön perusteella, eikä vammaisia henkilöitä pidä siirrellä asumisyksiköstä toiseen. Itsemääräämisoikeutta pitää kunnioittaa.

Asumispalvelun tulee olla lähellä omaisia ja mahdollistaa kontaktit omaisten ja läheisten kanssa. Sama koskee myös ikäihmisten asumista.

Palveluasumisen palvelumuoto mahdollistaa, että asumispalvelut järjestetään monimuotoisesti ja yksilöllisesti. Osa käyttäjistä hyötyy myös pienistä yksiköistä ja niitä tuleekin olla saatavilla.

Asumisen osalta olisi hyvä huomioida, että hallintoa/byrokratiaa voidaan vähentää, kun pienillä jo olemassa olevilla yksiköillä useammalla on sama lähiesimies ja asuminen toteutuu kuitenkin tiloiltaan ajanmukaisissa pienryhmissä. On hyvä, että nykyajan vaatimuksia vastaamattomista asumisyksiköistä tilojen osalta luovutaan ja rakennetaan nykyaikaisia asuntoja, joissa myös asuminen ja liikkuminen on esteetöntä ja hygieniatiloja on riittävästi.

Eri tavoin vammaisten ihmisten ja ikääntyneiden asumispalvelut tulee suunnitella niin, että huomioidaan vammojen ja ikääntymisen myötä tulleet tarpeet niiden toteuttamisessa. Monen autismin kirjon, nepsy ihmisten ja muistisairaiden kohdalla on huomioitava heille itselleen suunniteltujen asumisenyksiköiden vaatimukset. Näiden henkilöiden asumista ei voida järjestää isoissa yksiköissä. On otettava huomioon asukkaiden ja omaisten näkökulma ja asiantuntijoiden näkemykset.

Koska palveluasumisen kriteerit tiukkenevat, tulee palveluasuminen järjestää tarvittaessa omassa kodissa. Palvelun tulee sisältää asumisen lisäksi tarpeisiin perustuva tuki ja ohjaus. Yöaikainen tuki voidaan tarvittaessa toteuttaa yksilöllisen tarpeen mukaisesti mm. henkilökohtaisella avulla, kotipalvelulla tai teknisten apuvälineiden avulla.

Päivätoiminnan tarve koskee niin vammaisia kuin vanhuksia. Toiminnan tulee olla lähellä 'kotiä' ja sitä tulee tarjota tarpeen mukaan.

5. Pelastus- ja ensihoitopalvelut

Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksella on ollut huomattavia toimintavalmiuspuutteita jo pidempään. Resurssipula on suuri. Uhkana on, että hädässä olevat eivät saa ajoissa

apua. Etelä-Suomen aluehallintovirasto antoi 11.4.2024 Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelle määräyksen korjata pelastustoimen toimintavalmiusaikojen huomattavat puutteet lain mukaiselle vähimmäistasolle.

Ambulansseja tarvitaan enemmän, kun hoito siirtyy kauemmas ja matkat pitenevät. Ambulanssikalustoa tulee myös pikaisesti kehittää, jotta myös tarvittavat apuvälineet voidaan ottaa mukaan. Kun ambulanssi ei ehdi ottaa potilasta kyytiin, ei myöskään Kela-kyytiä ole aina saatavilla ja potilas jää hoidotta.

Pelastustoimia ja ensihoitoa tarvitaan yhä enemmän, kun toimintaesteisiä henkilöitä asuu yhä enemmän normaalissa asutokannassa. Monet ovat riippuvaisia kotiin tuotavista palveluista, jotka eivät ole ongelmatilanteissa käytettävissä.

Kehitystä, joka johtaa perinteisten nostopaikkojen poistoon ja pelastautumisen tapahtumiseen parvekkeella sijaitsevien poistumislukkujen kautta, tulee estää. Vammaiset ja toimintaesteiset eivät voi näitä lukkuja käyttää pelastautumiseen.

Vammaisneuvosto edellyttää, että pelastustoimen ja ensihoidon tilanne arvioidaan ja korjataan välittömästi.

6. Muut esitykseen liittyvät kommentit

Vaikutusten arviointi

Vaikutusten arviointi on tehty suppeasti, arvioimalla vain muutoksen vaikutusta autoileville asukkaille. Tällä tavalla ei ole huomioitu mm. joukkoliikenteen puuttumista tai Kela-kyytien saatavuuden ongelmia. Tarvitaan tarkempaa vaikutusten arviointia kunnittain ja käyttäjäryhmittäin. Vammaisvaikutusten arviointi tulee ottaa tässä käyttöön.

Kielikysymys

Ehdotus ei sisällä esitystä siitä, miten kielikysymys on ratkaistu.

Miten varmistetaan jokaisen perusoikeus käyttää oman äidinkieltään, jotta tulee ymmärretyksi koko palveluprosessin ajan? Tämä koskee kaikkia palveluita.

Vammaispalvelut

Vammaispalvelujen palveluverkkoa ja palveluja ei ole kuvattu lainkaan. Ei myöskään toimipisteiden sijaintia. Ikään kuin vammaiset henkilöt tarpeineen ja perheineen olisi unohdettu. Myös vammaispalveluihin kohdistuvat muutokset tulee tehdä näkyväksi.

Vammaisia henkilöitä on 15% väestöstä eli n. 70.000 henkilöä Länsi-Uudellamaalla. Näistä 8500 henkilöä käyttää vammaispalveluja. Vammaiset on merkittävä käyttäjäryhmä.

Esteettömyys ja saavutettavuus

Toimipaikkojen esteettömyys tulee varmistaa. Tarkastelussa tulee huomioida esteettömyys laajasti niin saapumisen, tilojen, toiminnan kuin kalusteiden ja laitteiden osalta.

Tiedottamisen ja digitaalisten palvelujen tulee olla saavutettavia.

Haluamme muistuttaa, että esteettömyyden ja saavutettavuuden säädösperusta on muuttunut ja muuttumassa

Yleinen esteettömyyden vaatimus tulee jo Maankäyttö- ja rakennuslaista, minkä lisäksi meillä on esteettömyyttä ja saavutettavuutta laajasti edellyttävä säädöspohja lisääntynyt:

- Esteettömyysasetus tuli voimaan vuonna 2018,
- Saavutettavuusdirektiivi eli digitaalinen esteettömyys on ollut myös voimassa täysimääräisesti 2019 lähtien,
- Nyt uusi esteettömyysdirektiivi on jo lainsäädännössä ja täysimääräisesti se tulee voimaan kesäkuussa 2025. Esteettömyysdirektiivi linjaa, että kaikki direktiivissä mainitut palvelut tulee olla esteettömiä, joka tarkoittaa mm. tiettyjen laitteiden hankinnassa esteettömyyden huomioimista.
- Erittäin tärkeä osa esteettömyyttä ja saavutettavuutta on myös käyttöturvallisuus- ja paloturvallisuusasetusten huomioiminen.

Vammaisneuvoston puolesta

Pirkko Kuusela
puheenjohtaja

Marsa Valtonen
1. varapuheenjohtaja

Rosita Ahlgren
2. varapuheenjohtaja

PL 33, 02033 LÄNSI-UUDENMAAN HYVINVOINTIALUE

PB 33, 02033 VÄSTRA NYLANDS VÄLFÄRDSOMRÅDE

luvn.fi